

WSTĘP

N

iniejsze opracowanie ma charakter faktograficzny. Dotyczy niektórych aspektów działalności naukowej i dydaktycznej pracowników związanych z politechniczną chemią fizyczną w powojennym Wrocławiu. Zebrane dane obejmują okres prawie półwiecza, co oznacza, że dotyczą prac prowadzonych najpierw w Katedrze Chemii Fizycznej Politechniki i Uniwersytetu we Wrocławiu, potem – w Katedrze Chemii Fizycznej Politechniki Wrocławskiej, po części także w Katedrze Chemii Fizycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, następnie – po reformie administracyjnej uczelni – w trzech zakładach wchodzących w skład Instytutu Chemii Organicznej i Fizycznej Politechniki Wrocławskiej: Zakładzie Chemii Fizycznej, Zakładzie Chemii Kwantowej (powstałym w 1984 r.) oraz Zakładzie Fizyki Chemicznej, i wreszcie, w zakładach Instytutu Chemii Fizycznej i Teoretycznej Politechniki Wrocławskiej, powstałego 1 kwietnia 1993 roku. Z opracowania wyłączono Zakład Fototechniki, wchodzący w skład Instytutu, będący spadkobiercą tradycji Katedry Fototechniki; jego działalność będzie przedmiotem osobnego opracowania.

Faktografia ... Dlaczego wybrano taką metodę uporządkowania rozproszonych materiałów, dziś już o znaczeniu archiwalnym? Właśnie faktografia, uchodząca za dziejopisarstwo pierwotne wobec historii, dała sposobność zreferowania zdarzeń bez konieczności ich komentowania, do czego autorka ani nie czuje się upoważniona, ani nie widzi takiej potrzeby, oddając w tym względzie pole zawodowym historykom. Daty są co prawda nudne, lecz mają znaczenie podstawowe: określają następstwo zdarzeń, a przecież chronologia nie zawsze daje się ustalić. Liczby są zawsze ważne, bo stanowią odniesienie do realiów. Nie dokonywano selekcji różnorodnego materiału, zachowując „naturalny” podział. Kolejne rozdziały poświęcono pracom dyplomowym, doktoratom, habilitacjom, nominacjom profesorskim oraz doktoratom honorowym. Liczne odnośniki i dopiski pozostawiono w rozdziałach. Przedstawiono również bibliografię fizykochemiczną oraz krótkie noty dotyczące seminariów, będących ważną formą naszej działalności naukowej i dydaktycznej. Zwięzłą prezentację wydarzeń i ich uczestników uznano za najbardziej istotne, pozostawiono jedynie podstawowe elementy opisu bibliograficznego dokumentów. Oryginalne prace fizykochemiczne przedstawiono z zachowaniem ogólnie przyjętych reguł. W części końcowej przedstawiono wykaz pracowników Instytutu Chemii Fizycznej i Teoretycznej Politechniki Wrocławskiej. Opracowanie zamykają skorowidze.

Kolejność rozdziałów nie zgadza się z chronologią ich powstawania. Zaczęło się niewinnie, od pomysłu przygotowania spisu publikacji. Zestawienie danych wydawało się łatwe, zwłaszcza że prace były gromadzone skrupulatnie przez blisko 40 powojennych lat przez profesora Krzysztofa Pignonia; prawie dziesięć lat temu zadanie to przejął profesor Juliusz Sworakowski.

Dzięki nowoczesnej technice gromadzenia i przechowywania informacji zebrane dane wymagały tylko opracowania technicznego i redakcyjnego.

Potem?

*Potem spytałem Pigionia
A Pigoń podniósł ramiona.
Potem rylem w cyklopediach,
w katalogach i słownikach...*

K. I. Gałczyński (1934)

Czyż można wątpić, że poezja jest ponadczasowa? Dawno napisane strofy dobrze opisują wydarzenia, które były następstwem pomysłu, by „policzyć” wszystkich doktorów związanych z chemią fizyczną. Okazja była szczególna: pierwsza obrona pracy doktorskiej w nowo powstałym Instytucie Chemii Fizycznej i Teoretycznej. Zbieranie danych, dotyczących doktoratów obronionych początkowo przed Radą Naukową Wydziału Chemicznego Politechniki, następnie przed radami naukowymi instytutów, ułatwiała możliwość bezpośredniego kontaktu z ówczesnymi doktorantami. Oryginały wielu prac doktorskich są nadal przechowywane w ... różnych miejscach w Instytucie, można dotrzeć do oficjalnych ogłoszeń „o publicznej obronie rozprawy doktorskiej”, zamieszczanych obowiązkowo w prasie lokalnej, czy do informacji szczegółowych, umieszczanych również zwykle w tekstach zaproszeń rozdawanych przez doktoranta bliskim i kolegom. Tylko w kilku wypadkach niezbędna była wizyta w bibliotece i dłuższy pobyt w Archiwum Politechniki Wrocławskiej.

Kiedy „spis doktorów” był gotów, przyszła kolej na uporządkowanie danych, dotyczących uzyskanych stopni doktora habilitowanego. Ta pozornie prosta czynność, związana m.in. z ustaleniem imion i nazwisk recenzentów rozpraw, terminów przeprowadzonych kolokwiiów, daty zatwierdzenia stopnia przez Centralną Komisję ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych (dawniej Centralna Komisja Kwalifikacyjna ds. Kadry Naukowej przy Prezesie Rady Ministrów), wymagała zgody Dziekana Wydziału Chemicznego na przejrzenie dokumentacji zgromadzonej w dziekanacie Wydziału. Wśród doktorów habilitowanych w zakresie chemii fizycznej lub chemii fizycznej i teoretycznej, którzy uzyskali stopień na Wydziale Chemicznym Politechniki Wrocławskiej, byli również nauczyciele akademicy nie związani z wymienionymi wcześniej zakładami, wywodzącymi się z Katedry Chemii Fizycznej. Wykorzystano więc dane z różnych okresów uzyskiwania stopni, dostępne w Biurze Kształcenia Kadry Naukowej, zgromadzone w Archiwum Politechniki (okres 1951–1969), i zestawienie istniejące w katalogu biblioteki dawnego Instytutu Chemii Organicznej i Fizycznej (lata 1969–1990).

Trudności narastały, gdy przyszło odpowiedzieć na pytanie, ilu właściwie studentów wykonywało prace dyplomowe z chemii fizycznej. Początek był łatwy, ponieważ egzemplarze prac dyplomowych pierwszych roczników dyplomantów Katedry Chemii Fizycznej dotrwały do dziś, starannie przechowywane przez profesora Krzysztofa Pigionia. Ten zbiór stanowił podstawę i zachętę do dalszych poszukiwań. Niestety, nie udało się dotrzeć do wszystkich egzemplarzy prac dyplomowych – rejestry są fragmentaryczne – i dlatego przedstawiony wykaz jest niekompletny. W kilku miejscach pozostały znaki zapytania, być może przeoczono niektóre nazwiska. Istniejąca dokumentacja nie pozwoliła na więcej, zawodna okazała się i nasza pamięć...

Rozdział „Seminaria” jest bardzo obszerny. Zawiera informacje – niepełne, niestety – o cotygodniowych spotkaniach naukowych z minionych lat. Choć brak wielu zapisów, pozostałe – jak oceniam – ponad dwie trzecie, wydały się na tyle interesujące, że zostały umieszczone w osobnym rozdziale i dołączone do opracowania.

Na koniec chcę przytoczyć słowa zawarte w nocie autorskiej, poprzedzającej jedną z największych historii szpiegowskich wszystkich czasów:

Niczego w tej książce sama nie wymyśliłam. Wszystkie wymienione tu osoby są prawdziwe; cokolwiek mówią lub czynią, jak to opisałam na następnych stronach, ma oparcie w dokumentach (zaś tylko w jednym czy dwóch wypadkach w relacji ustnej); wnikliwy czytelnik może odnaleźć źródła tych faktów w przypisach ....

Barbara W. Tuchman
Telegram Zimmermanna

Opracowanie powstało z inicjatywy profesora Ludwika Komorowskiego, dyrektora Instytutu Chemii Fizycznej i Teoretycznej, który zachęcił mnie do podjęcia tej pracy i wspierał przez cały czas jej przygotowania. Zebranie danych było możliwe dzięki życzliwej pomocy wielu osób. Udostępnione przez profesora Krzysztofa Pigionia dokumenty i odręczne zapiski, stanowiące dziś archiwum chemii fizycznej, będące pierwszym świadectwem działalności Katedry Chemii Fizycznej w powojennym Wrocławiu, pomogły w ustaleniu wielu faktów i ułatwiły rozstrzygnięcie dat. Profesor Zdzisław Ruziewicz wyjaśniał mi kolejność zdarzeń, nie mających poświadczenia w dokumentach, udostępnił fotografie, również te bardzo osobiste, także pomógł w uściśleniu danych, dotyczących opublikowanych książek. Profesor Stefan Gumiński był łaskaw wypożyczyć fotografię wykorzystaną w rozdziale V. Dzięki pomocy profesora Józefa W. Rohledera urozmaiciłam fotografiami rozdział VI. Profesorowie: Henryk Chojnacki, Andrzej Olszowski i Juliusz Sworakowski cierpliwie odpowiadali na moje pytania, dotyczące działalności Katedry w latach 60. Bardzo dziękuję profesorowi Henrykowi Ratajczakowi i profesorowi Lucjanowi Sobczykowi za zgodę na opublikowanie tekstu prywatnej korespondencji. Pani dr hab. inż. Magdalena Szostak udostępniła notatki z seminariów z lat siedemdziesiątych, które pozwoliły na rozszerzenie okresu udokumentowanej działalności Instytutu. Pani dr inż. Maria Radomska pomogła mi w uzupełnieniu kilku szczegółów zawartych w rozdziale „Doktoraty”. Dr Krzysztof Wojaczyński z biblioteki Instytutu Chemii Organicznej, Biochemii i Biotechnologii przygotował wykazy doktorów i doktorów habilitowanych, które stały się punktem wyjścia do dalszych poszukiwań, pomógł w uzupełnianiu spisu publikacji. Mgr inż. Leszek Latacz, doktorant w Zakładzie Fototechniki naszego Instytutu, współdziałał w przygotowaniu do druku znacznej części materiału ilustracyjnego. Docent dr inż. Witold Trochimczuk był uprzejmy dostarczyć dane, które wykorzystałam w rozdziale II. Wiele za wdzięczam pani mgr Gabryeli Januszewskiej, kierownicze Archiwum Politechniki Wrocławskiej. Pani Regina Wojtonis, kierowniczka dziekanatu Wydziału Chemicznego – za wiedzę i zgodą Dziekana Wydziału Chemicznego – pozostawiła mi znaczną swobodę w zbieraniu i poszukiwaniu danych. Wyjaśnienie wątpliwości, dotyczących uzyskanych stopni i tytułów naukowych, było możliwe dzięki pomocy pani mgr Teresy Borkowskiej z Biura Kształcenia Kadry Naukowej. Szczególnie dziękuję pierwszemu czytelnikowi tekstu, memu mężowi, Stanisławowi, za sugestie i uwagi tak pomocne w redagowaniu opracowania.

Decyzja finansowa kolegium Instytutu i akceptacja dziekana Wydziału Chemicznego umożliwiły wydanie bibliografii.

Aleksandra Lewanowicz